

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. kovo 20 d.

Nr. 56 (12)

Saturday supplement March 20, 1999

No. 56 (12)

Žmogus yra laisvas

KUN. VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

Ar žmogus turi būti valdomas šalia savo prigimties? Tačiau žmogus iš tikrųjų nėra uždarytas vien savo prigimties ribose. Tas mūsų tikėjimo faktas yra paliudytas pirmuose mūsų tikėjimo šaltiniuose. Kai Dievas sukūrė žmogų, Jis šalia to davė žmogui ir įsakymą, kuris išėjo ne iš paties žmogaus prigimties. Dievas žmogui uždraudė valgyti vaisius nuo vieno medžio.

Kodėl toks dvilypumas? Ar Dievas, kurdamas žmogų, negalėjo pačioje žmogaus prigimtyje patalpinti tokį įsakymą, ir Dievui nebūtų reikėję iš šalies tai žmogui pasakyti.

Bet koks tada būtų buvęs žmogus? Jis būtų panašus į kiekvieną gyvulį, kuris yra uždarytas savo paties prigimtyje. Nei kiškis, nei vilkas negirdi šalia jo paties esančio bet kokio Dievo įsakymo. Viskas yra uždaryta paties gyvulio ar žvėries prigimtyje. Dievo įsakymas jame veikia automatišku būdu. Ir gyvulys, ir augalas yra apspręstas pačia savo prigimtimi.

Žmogus nėra tokioje uždarytumo būklėje. Be savo tobulos prigimties uždaro, jis yra paliktas atviras Dievo veikimui iš šalies, turėdamas galią Dievo įsakymą priimti arba jo nepriimti. Taip reikia suprasti pilnutinį žmogaus buvimą. Nepaisant to, kad žmogaus būseną yra palenkė biologinės prigimties būtinumams, jis turi atskirą langą — santykį su pačiu Dievu.

Pirmoji išvada, kurią mes turime padaryti iš šio Dievo draudimo pirmiesiems tėvams, yra ne tai, kad Dievas žmogaus veikimą susiaurino, bet kad Jis žmogaus veikimo lauką praplėtė. Šiuo įsijungimu į žmonijos gyvenimą Dievas praplėtė žmogaus veikimo lauką, o šiuo įsakymu Dievas praplėtė žmogaus būseną.

Kas tad yra žmogus? Jis yra savaiminga būtis, save pačią apvaldanti, bet kartu jis yra išstatytas tam tikroje atvirtybėje, kuria jis pats gali naudotis. Tai yra filosofinė išvada iš Šv. Rašto pradžios knygos aprašymo, kad Dievas žmogų sukūrė į save panašų, nes tai pasako, kad žmogų Dievas sukūrė kaip kažką, anapus jo paties prigimties uždaro.

Tai yra Dievo draudimo žmogui prasmė — kad žmogus ne vien savo prigimties būdu suprastų, kas yra gera ir kas yra bloga.

Joks gyvulys tokio ar panašaus draudimo iš Dievo nėra susilaukęs. Jis yra uždarytas savo prigimtyje, kuri jam pasako, kas yra gera ir kas bloga.

Šiuo draudimu žmogus yra sugretinamas su pagrindine buvimo prasme, kuri yra tai, kas yra gera. Žmogus tokiu būdu nėra paliekamas aklas, tarsi gyvulys, kokioje būsenoje jis stovi.

Dievo draudimas žmogaus nenužemina, bet išplečia jo būseną: ji yra išimama iš vien Dievo kūrinio būsenos ir perkeliama į Dievo sąjungininko būseną.

Kad galėtų būti Dievo sąjungininku, yra būtina sąlyga: žmogus turi būti laisvas ir galėtų Dievo įsakymą priimti arba jo nepriimti. Ir kad žmogus tokią galią iš savo Kūrėjo tikrai yra gavęs, tai liudija net pirmųjų tėvų — Adomo ir Ievos — sąmoningas nusikreipimas nuo Dievo įsakymo.

Duodamas įsakymą žmogui, Dievas reiškiasi ne kaip žmogaus susiaurintojas, bet kaip jo giles prasmės atidengėjas. Tai, žinoma, nereiškia, kad Dievas liaujasi buvęs žmogaus kūrėju, bet įsakymą Jis duoda kaip tik tokiam kūrinui, kuris yra savime pajėgus jį priimti.

PRAGYDĘ MEDŽIAI IR ŽALSVOS ŽIEŽIRBOS

Aldona Veščionaitė. *Medžiai ryto laisvė*. Eilėraščiai. Išleido Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas, 1999 m. Chicago. Aplankas ir skyrių iliustracijos Viktoro Simankevičiaus; 70 psl., gaunama AM&M Publications, 218 Brookside Lane, Unit A, Wil- lowbrook, Illinois 60514-2907.

Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas yra davęs mūsų literatūrai nemažai vertingų leidinių: A. Mackaus, K. Ostrausko, A. Nykos-Niliūno (1998 m. išleista jo knyga *Dievoraščio fragmentai* susilaukė ypatingo įvertinimo Lietuvoje), V. Kavolio, M. Katiliškio, L. Sutemos ir kt.

Australijoje gyvenančios poetės Aldonos Veščionaitės poezija vykusi įsirikiuoja į kitų šios leidyklos knygų eiles. Rinkinio turinys suskirstytas į keturias dalis: Melsvo skambesio lietus; Debesų laisvė; Kodėl ta rimtis medžiuose saulei leidžiantis; Nesibaigias medžių kalbėjimas. Didžioji dalis tematikos — gamta, jos ryšys su žmogumi, kuris toje gamtoje mato daug giliau, negu kūno akis gali aprėpti. Eilėraščiai — kaip taupūs, bet daug pasakantys dailininko teptuko brūkštelėjimai: trumpomis eilutėmis, taikliai parinktomis (jokiu būdu nedirbtinomis) metaforomis išsakoma ir mintis, ir jausmas.

Nuotr. Algimanto Žičiūno.

Aldona Veščionaitė

TEN KALA ŽALVARĮ

*Kepuraitė audeklinė papuošta
žalvariniais spurgeliais,
karolių apvara su kabučiais
žalvario
plokštine rombo pavidalo segė
užraitytais dobilo lapais
ir ragas
įmantriais ornamentais*

*tai ten dar kalbas lietuvičiai
gal devintam amžiuj
gal prieš tūkstančius metų
žemdirbių gentys dainuoja
aria,
eina per tviskančią žemę.
Meistrai kala žvilgantį žalvarį.*

KAS PASKRIDO DEBESŲ NEŠAMAS?

*Gal tai medis neišlaikęs žemės
knibždesio?
Prisiragavęs žemės skonio staiga
išsinerė?
Pakilo su visom šaknim garbanotai
susiraizgiusiom?*

*Margi lapai mirguliuoja tvykščioja
vėjo purtomi — kedenami užteli tūkstančiais
lapelių
visoj šakny gausybėje mazgais-mazgeliais
apsiraizgydami
žybteli prieš saulę*

*Bet kas toliau?
Ar tik pradings debesų jūroj?*

NIEKS NENUSAKĖ

*Kodėl ta rimtis
medžiuose
saulei leidžiantis?*

*Kodėl
plačianugarės prūdo žuvys
šešėlius virpina
kalbina tylą
staiga giliai nuskęsta
su šviesiaplaukais
medžiais*

*o rūščiavėdės kalvos
giraitėm violetiniais žiedais
krūmokšniais
vis kopia nenuilstamai
vis nedvejodamos
į tamsiasparnius
artėjančius
nakties aukštus šešėlius
kopia?*

ŽALSVOS ŽIEŽIRBOS

*žalsvos žiežirbos
žalsvam žerėjime
žaliam kalnelyje
žali beržai
debesų samanos
net žalios
nuo žalsvo
žerėjimo
ore ir žemėj*

MIESTAS AUGA

*stebiu kaip miestas auga
rytais
pratrūksta — plyšta gatvės
ir lipa
aukštai, plečiasi
betonais, vamzdžiais
it-austais uoloje
požeminiiais aukštai
beldžiasi*

*trenksmų nenuramins
švelniausios muzikos,
skaidriausios Telemano
sonatos
aukštai klarnetais besiliejančios,
net Šuberto Piemenaitės dainos
lyrišku soprano,*

*nuklystančios
iki užmiestio kalvelių,
nubyrančios — nušokinėjančios
nuo medžio iki medžio
plačiųjų sodų ūksmingiausiose
šakų-šakelių pynėse,
raibuliuojančiose žalių
žaliausiose
pievutėse ir pievose sklindančios*

*Medžiai ryto laisvėj
1999 m. Chicago*

Lietuvos kultūros naujienos

DAILĖ IR TEATRAS

Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre, iki kovo 7 d. vyko didelė paroda *Scenos akis. Dailė ir teatras*. Savo kūrinius, nagrinėjančius problematišką teatro ir dailės santykį, ekspozicijoje 19 pagarsėjusių Vakarų Europos dailininkų.

Parodos rengėjai — Šiuolaikinio meno centro, Vokiečių kultūros institutas — pakvietė Lietuvos dailininkus pradėti dialogą su teatrais ir mažytį apie režisūros, inscenizacijos, scenos, aktorių ir publikos ansamblį.

Parodoje eksponuoti užsienio dailininkų darbai, orientuoti į literatūrinę medžiagą. Autoriai tai grindžia savom, originaliom sąvokom. Naujų, savitų impulsų pateikė nemažai parodos eksponatų.

Parodoje buvo darbų, kurie neapnoka žinomų mūsų teatro dailininkų darbų, daug ko nauja jiems nepasako. Bet buvo ir kūrinių, galinčių paskatinti Lietuvos scenografus ieškoti naujų, dar neįbandytų išraiškos priemonių, galinčių padėti pajavairinti, pagilinti vaizdinę spektaklių dalį. Šiuo atžvilgiu atkreipė dėmesį Fluxus meną primenantis Wolfostell kūriny — *Modelis su integruota garso juosta*. Be kitų įdomių detalių, jame yra ir nauja liudijantis dailininko ir rašytojo „Fluxus Har Fe“.

Rengėjų nuomone, ši paroda — tai kvietimas dailininkams naujai pamąstyti apie teatrą, nekartoti seniai žinomų dalykų, atmesti šablonus, kad galėtų atsirasti kažkas nauja.

EKSLIBRISU KONKURSAI

Šiemet sukanka 400 metų kai Vilniaus universiteto spaustuve išspausdino lietu-

vių raštijos pradininko kunigo Mikalojaus Daukšos parengtą ir į lietuvių kalbą išverstą lenkų jezuito Jakobo Vujeko Postilę (*Postilla Catholica*, 1599 m.).

Kedainių M. Daukšos viešoji biblioteka, dalyvaujant Šiaulių ekslibrisų muziejui, paskelbė tarptautinį ekslibrisų (knygos ženklų) konkursą *Ex libris. Daukšos Postilei — 400*.

Konkurso tikslas — įprasminti lietuvių raštijos pradininko kanauninko Mikalojaus Daukšos asmenybę, jo gyvenimo, ganytojiškos ir literatūrinės veiklos vietas.

Ekslibrisai gali būti „in memoriam“ arba skirti dabartiniams mokslui, meno, kultūros ir kitoms žymioms asmenybėms, bibliotekoms ar lietuviškoms organizacijoms.

Konkurso komisijai siunčiant ekslibrisus būtinas įrašas *Ex libris. Daukšos Postilei — 400*, o taip pat pasirinkto pavaizduoti asmens ar organizacijos, institucijos vardas. Ekslibrisai be knygos ženklo savininko ar organizacijos įrašo į konkursą nepriimami.

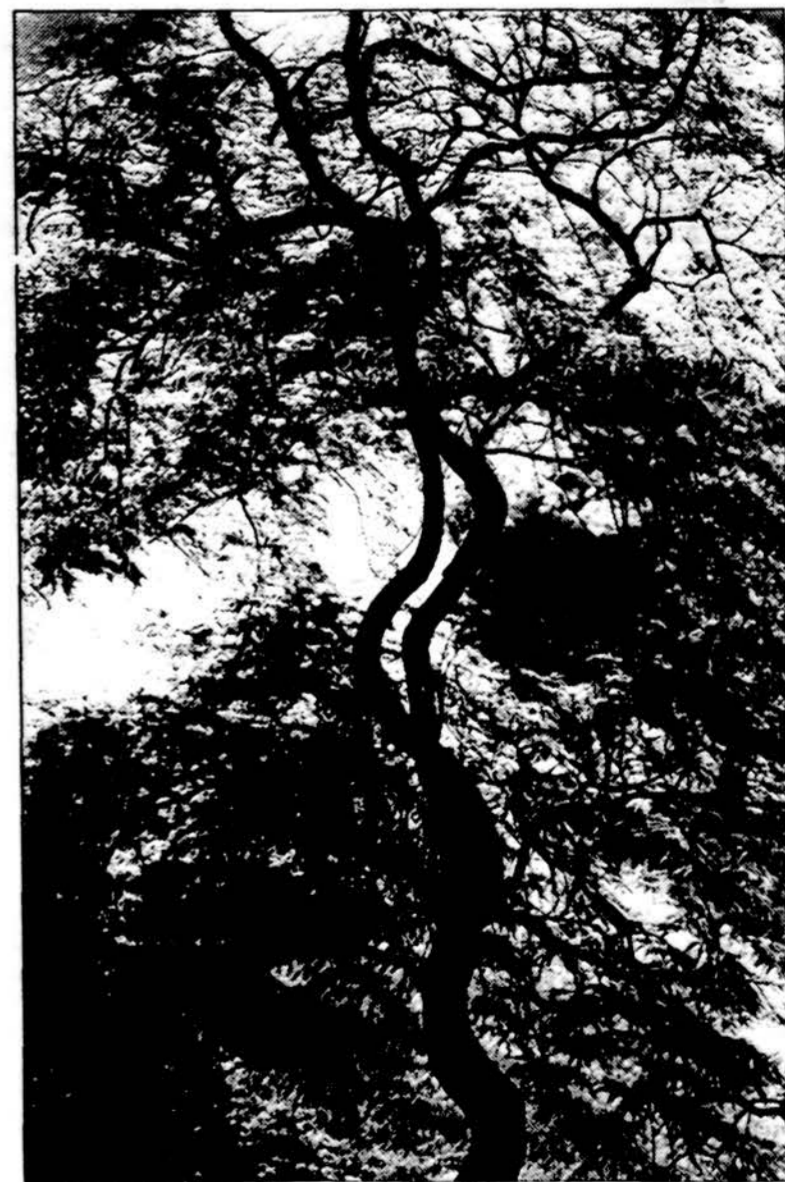
Ekslibrisų kiekis neribojamas. Ilgiausia kraštine — 15 cm. Ekslibrisai turi būti atlikti grafikos technika. Jūs konkursui reikia atsiųsti iki šių metų rugsėjo 1 d. tokiu adresu: Tarptautiniam ekslibrisų konkursui. Kedainių M. Daukšos viešoji biblioteka, Didžioji rinka 11, LT-5030, Kedainiai.

Konkurse kviečiami dalyvauti išeivijos dailininkai.

Algimantas A. Naujokaitis

• Ir niekuo kitu tauta neapreikš savo širdį, sielą ir dvasią taip, kaip savo kalba.

Vydūnas

Nuotr. Algimanto Kežio.

I tėvynę amžinam poilsiui 1998 m. lapkričio mėnesį buvo parvežti Lietuvos diplomatinio šefo, buv. užsienio reikalų ministro Stasio Lozoraitičio ir jo žmonos Vincentos Lozoraitienės palaikai.

Nuotr. Eltos

Filmas apie Lietuvos diplomatinio vadovą

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Padedant Lietuvos Užsienio reikalų ministerijai, režisierius Juozas Sabolius ir istorikas Vytautas Žalys sukūrė televizijos filmą *Lietuvos diplomatinio šefas*. Šis dokumentinis filmas žiūrovus supažindina su Lietuvos diplomatinio šefo, buv. užsienio reikalų ministro Stasio Lozoraitičio (vyresniojo) gyvenimu.

Nors jis iš tiesų daug nusipelnė, bet vengė daug tuščių panegyrių, ekrane vaizduodami jo gyvenimą ir vaisingą veiklą, stengėmės būti objektyvūs, nešališki, — sakė vienas filmo kūrėjų V. Žalys.

Filmas nušviečia S. Lozoraitičio gyvenimą nuo pat vaikystės iki paskutinio dienos. Diplomatinio šefo sūnus Stasys, taip pat žymus diplomatas, dar gyvas būdamas, nufilmuotas Kaune, buvusiuose dabar apgruvusiuose tuometinės Lietuvos vyriausybės namuose, kurių antrame aukšte maždaug 1920 m. gyveno Lozoraitičio šeima. S. Lozoraitis — jaunesnysis prisimena savo vaikystę, diplomato karjerą pradėjusį savo tėvą. Kadrai nukelia į Kauno Vytauto bažnyčią, kurioje Lozoraitičius sutuokė, pasakė gražų pamokslą Tomas-Vaizgantas.

Stasys Lozoraitis pasakoja apie tėvo diplomatinę tarnybą Berlyne, Romoje, kur jis buvo pasiuntiniu prie Šventojo Sosto. Pabrėžiama, kad jo pastangomis buvo išlyginti, pagerinti tomet pasiję Lietuvos vyriausybės santykiai su Vatikanu. Jame netrukus Lietuvos diplomatas pelnė Šv. Sosto simpatijas.

Filme yra kadrai, iki šiol dar nerodytą Lietuvoje. Juose užfiksuoti Antanas Smetona, Jurgis Baltrušaitis, Oskaras Milašius, daug kitų prieškarinės nepriklausomos Lietuvos politinių ir diplomatinio veikėjų. Seni dokumentiniai kadrai vaizduoja tuometinį Kauną, Berlyną, Paryžių, Romą, šių miestų gyvenimą, svarbiausius įvykius, politinius vadovus. Įspūdingi kadrai, rodantys mūsų ambasadoje Paryžiuje tuomet dirbusį Oskarą Milašį. Jis išpranašavo tai, ką nujautė ir S. Lozoraitis — Lietuvos sovietinė

okupacija, klastingą Molotovo-Ribbentropo pakta, karą, Lietuvos žmonių trėmimą į Sibirą.

Filme pabrėžiama, kad S. Lozoraitis telegramoje iš Romos perspėjo Merkio vyriausybę apie sovietinės Rusijos užmačius. Deja, perspėjimų nepaisyta. Išryškintas okupacijos išvakarėse prezidento A. Smetonos išsakytas S. Lozoraitis paskyrimas teisėtu pirmuoju Lietuvos valdžios asmeniu, diplomatinio šefu. Jo 1940 m. rugpjūčio mėnesio telegrama, kad bolševikų įrankio — vadinamojo liaudies seimo nutarimai nepivalomai lietuvių tautai, kad užsienyje visokiais būdais bus siekiama Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Įspūdingi filmo kadrai, vaizduojantys gražų Lietuvos atstovybės pastatą Romoje. Sovietų atstovams reikalaujant, S. Lozoraitis atsakė jiems perduoti Lietuvos atstovybės raktus. Juos sutiko atiduoti tik Italijos valdžios atstovams.

Šie raktus, deja, vis vien atidavė rusams. Diplomato įžvalga gali padėti ir dabar, pagalvojį, žiūrėdamas tuos kadrus. Jei mūsų diplomatinio šefas S. Lozoraitis raktus perdavė Italijos valdžios atstovams, jie ir šiandien tuos raktus ir pasiuntinybės pastatą turėtų perduoti dabartinei nepriklausomai Lietuvai.

Istrigo ir tie filmo kadrai, kurie liudija, jog išvarant Lietuvos diplomatus iš atstovybės pastato, Lozoraitičio žmona nu-

Lietuvos diplomatinio šefas, buvęs Užsienio reikalų ministras Stasys Lozoraitis, vyresnysis su V. Sidzikauskiu prie Pavergtų Europos kraštų asamblėjos plakato. Nuotr. Vytauto Matelio

Trys karštos dienos knygų mugėje

REMIGIJUS MISIŪNAS

Įdomiai klostosi paskutiniuosiuose tūkstantmečio metais lietuviškai knygai. Dar neišblėso jos 450-jo jubiliejaus minėjimo išpuzdžiai, o šiometį Lietuvą atkeliavo pirmoji jos istorijoje tarptautinė knygų mugė, prieš tai aplankiusi Taliną ir Rygą.

Tiesa, buvo akimirka, kai atrodė, jog dėl organizacinių nesklendimų mugė nepasieks Vilniaus. Laimei, buvo laiku susigriebta ir darbo ėmėsi didelis organizatorių būrys iš Kultūros ministerijos, leidėjų ir knygų prekybininkų sąjungų. Atviros Lietuvos fondo ir LITEXPO. Jų bendrų pastangų dėka, paroda, surinkusi nemenką dalyvių būrį iš Baltijos valstybių, Lenkijos, Rusijos, Vakarų Europos kraštų, atlapojo savo vartus lankytojams vasario 18-tą.

Iš pradžių kai kurie Lietuvos leidėjai, dalyvavę ne vienoje didelėje knygų parodoje, kiek atlaidžiai šypsosi, dairydami po LITEXPO sales: ne Frankfurtas, bet — pagal Jurgį ir kepurę. Tačiau kepure puikiai tiko — nors Vilniaus mugės plotas buvo nepalyginamas su Frankfurtu, bet ir čia buvo galima atmušti kojas, einant nuo stendo prie stendo, akys raibo nuo knygų

kirpo ir paliko gulėti čia jos sodintas žydinčias gėles. Pakirsta Lietuva, nukirstos ir atstovybės gėles...

Kadruose — pokario išsivijos organizacijos, visuomenės veikėjai, prof. T. Remeikis, kaunaininkas Tulaba. Jie ir kiti apgailestauja, kad tarp išsivijos organizacijų pasireiškė nesutarimai, skaldymasis. Rodomos JAV išsivijos, S. Lozoraitičio ir jo sūnų, kitų diplomatų pastangos iškeliant Lietuvos laisvės bylą. Pabrėžiama S. Lozoraitičio žygiai Romoje, kitose užsienio sostinėse, Lietuvos atstovybėje Vašingtone, Čikagoje nenustojusios veikti konsulato pastangos kitų šalių vyriausybės primenant Lietuvos bylą. Tos ir kitos veiklos dėka beveik visų Vakarų šalių vyriausybės nepripažino Lietuvos okupacijos.

Užfiksuoti paskutiniai Lietuvos diplomatinio šefo gyvenimo metai, jo sūnų diplomatinė veikla. Ekrane skamba sūnaus — Stasio Lozoraitičio žmonos Danielos gražūs žodžiai apie jos uošvio kilnią asmenybę ir veiklą.

Filmo pabaigoje iš ekrano prabyla dabartinis mūsų prezidentas Valdas Adamkus. Pasak jo, Lietuvos diplomatinio vadovo Stasio Lozoraitičio vardas tapo pastangų už Lietuvos nepriklausomybę simboliu.

Filmo premjera įvyko Ne-priklausomybės šventės — Vasario 16-sios dieną.

gausios ir margumo, o kur dar renginiai, nuo kurių įvairovės svaigo galva ir ėmė apmąstas, kad negali visur spėti.

Paroda prasidėjo tradiciškai: nuo aukštų valstybės pareigūnų kalbų, juostos perkirpimo, o tada susirinkusi minia plūstelėjo į parodų sales, pradedama trijų dienų maratono. Jo metu buvo galima ne tik susipažinti su knygomis, bet ir pajusti leidybos baklę Lietuvoje bei jos naujienas.

Bene didžiausia tai, kad parodoje viešai debiutavo neseniai veikal pradėjusi viešoji įmonė „Lietuviškos knygos“. Jos tikslas — lietuviškų knygų eksportas į užsienį ir, to siekdamas, įstaiga užsiima lietuvių autorių kūrybinių propagavimu užsienyje, vertimų režimu užsienio leidėjams, tarpininkavimu parduodant lietuviškų knygų autorius teises bei lietuviškas knygas užsienio įstaigoms. Be to, ji kaupia ir platina visapusišką informaciją apie Lietuvoje leidžiamas knygas. Įstaiga užsimojo dideliems darbams ir telieka jos steigėjams — leidėjams ir Kultūros ministerijai — palinkėti visokeriopos sėkmės.

Būdamas bendru trijų Baltijos valstybių renginiu, mugė dar kartą patvirtino, kad net ir knygų leidyboje tolimiems užsieniečiams mes liekame vienu regionu. Ngrime ar nenorime, tačiau taip yra dėl mūsų kraštų kultūrinio tradicijų panašumo, rinkų mažumo ir menkos perkamosios gyventojų galios. Neretai didžiosios Vakarų leidyklos parduoda savo knygas vienai kuriai nors Baltijos valstybių leidyklai su sąlyga, kad ji bus išleista ir kitose dviejose. Tiesa, trijų kraštų leidybų bendradarbiavimą apsunksina jose veikiančių įstatymų skirtumai.

Įdomu, kad skirtingai nuo kitų Rytų Europos valstybių — Lenkijos, Vengrijos, Čekijos ir kitų — didžiosios Vakarų leidyklos prazioposio progą įkelti savo koją į Baltijos kraštus ir įsteigti čia savo skyrius. Sako, nėra taisyklės be išimties, taip ir ši karta — viena leidykla („Egmond“ iš Danijos) vis tik spėjo įsitvirtinti visų trijų valstybių vaikishkų knygų rinkose, tačiau daugiau vargu ar kam bepavyks. Per nepriklausomybės metus įsteigusios ir nuo nulio savo veiklą pradėjusios Lietuvos leidyklos per keletą metų įgavo patirties, pažino savo pirkėjų poreikius ir nešilei į savo rinką jokių prašalčių.

Kol kas tik profesionalai — leidėjai, knygų prekybininkai ir bibliotekininkai — pastebėjo naują reiškinį Lietuvos knygų padangėje. Kaip tik mugės dienomis buvo išleistas Vakaruose gerai žinomo katalogo „Books in print“ lietuviškas variantas „Lietuviškos knygos 98“. Jame galima rasti informaciją apie visas prekybos esančias knygas. Tiesa, labai lakoniška — apie autorių, pavadinimą, leidėją, platintoją.

Su naujai pasirodantiomis knygomis pasiryto supažindinti kitas leidinys — „Knygų aidai“, kur bus talpinamos jų recenzijos — leidėjai iš „Aidų“ leidyklos. Matyt, ir jie pasinaudojo panašiu, Vakaruose leidžiamu referatinių žurnalų patirtimi. Pirmasis leidinio numeris taip pat buvo pristatytas mugėje. Tiesa, jis daug plonesnis nei jo giminaičiai vakaruose ir to-

kiuje nedidelėje šalyje kaip Lietuva jam bus nelengva išgyventi.

Mugė pažymėtina ir dar vienu dalyku. Dauguma Lietuvos leidėjų buvo kone pamiršę tokį labai reikalingą darbą, savo leidinių katalogus. Mugė bent jau jos dalyviams privertė pasiimti ir pateikti nors minimaliausia informaciją apie save ir savo leidinius, kuriais galės pasinaudoti knygynai. Reikia tikėtis, kad leidėjai to nepamirš ir nors kartą per metus išleis savo leidinių katalogus, nes tai naudinga ir pirkėjams, ir jiems patiems.

Mugėje nutiko daug nuostabių dalykų, tačiau pats nuostabiausias — lankytojai, kurių per tris dienas buvo daugiau kaip trisdešimt tūkstančių. Tai pralenkė visų drąsiausias viltis: tiek „LITEXPO“ darbuotojų, kurie, nesitikėdami komercinės sėkmės, suteikė dalyviams nemokamai ekspozicijų plotą tiek leidėjams, tiek rašytojams. Vienas iš jų — Ričardas Gavelis — seminare, skirtame Baltijos šalių knygų rinkai, kalbėdamas apie netinkamą rašytojo situaciją Lietuvoje, prisipažino, kad jam tokia lankytojų gausa pats didžiausias netikėtumas. Ir, žinia, džiugus, suteikiantis vilties, kad ir po to žmonės lankysis knygynuose ir pirks knygas, taip pagerindami ir rašytojų gyvenimą.

Aišku, negali užmerkti akių prieš tą aplinkybę, kad parodoje buvo galima nusipirkti knygų pigiau nei knygynė, tačiau ir šiuo „saldainiuku“ negali paaikinti tokios gausios Juoba, nereikia pamiršti, kad „LITEXPO“ rūmai yra gana atokiai nuo miesto centro ir juos nelengva pasiekti. Tad telieka dar kartą atsiminti nepaaiškinamą lietuvių skaitovų, kuris iki šiol perka bei skaito rimtas ir nerimtas knygas. Tuo niekuo neatsistebėti leidėjai ir, šio fenomeno skatinami, tęsia savo darbą.

Mugė atėjo ir išėjo. Ji — keliaujantis svečias, kas du metai aplankantis vieną iš trijų Baltijos šalių sostinių. Aritmetika paprasta — kitos knygų mugės Vilnius sulauks po šešių metų, bet apetitas ateina bevalgant: mugės organizatoriai, paskatinti jos sėkmės, nenori tiek laukti. Sklando idėja surengti naują mugę jau kitais metais. Ką gi, kaip sakoma, iš jų lūpų — Dievui į ausį. Manau, kad daug kas tuo apsidžiaugtų.

Bus taip ar ne, kol kas tvirtai galima pasakyti vieną dalyką: Lietuvoje įvyko pirmoji tarptautinė knygų mugė, tapusi neeiliniu įvykiu kultūriniam Lietuvos gyvenime.

LIETUVA NETEKO YPATINGO DRAUGO

Lordas Yehudi Menuhin.

Š.m. kovo 12 d. Berlyne mirė visame kultūringame pasaulyje žinomas ir gerbiamas kompozitorius, smuikininkas lordas Yehudi Menuhin, sulaukęs 92 metų am-

Knygų mugėje susitikę (iš kairės) vilnietis poetas Vladas Šimkus ir klaipėdielis rašytojas Juozas Marcininkas.

Nuotr. Algimanto Žižiano

žiaus.

Su jo mirtimi ir Lietuvos muzikos pasaulis neteko ypatingo bičiulio, nes lordas Menuhin daug kartų buvo lankęsis Lietuvoje, vasaromis dalyvavęs Pažaislio muzikos festivaliuose ir kituose muzikiniuose renginiuose, kur jis ir dirgavo, ir pats smuiku atliko dalį programos. Jis taip pat aukštai įvertino Lietuvos didžiųjų orkestrų bei solistų pasiekimą meninį lygį.

Yehudi Menuhin buvo žydų kilmės, turėjo trijų valstybių pilietybę (JAV, Šveicarijos ir Anglijos), bet iš tikrųjų priklausė visoms tautomis, visam pasauliui, nes muzika buvo jo kalba, kurią visi suprato. Lordo titulą jam suteikė Didžioji Britanija 1993 metais, bet pirmą jį turėjo tapti to krašto piliečiu. Ne viena valstybė (įskaitant Lietuvą) lordui Menuhin yra suteikusi garbės doktoratus bei kitokius žy-menis ir ordinus. Beveik 70 metų savo gyvenimo jis buvo atidavęs muzikai ir palikęs joje gilius pėdsakus.

R.D.

A. ŠILEIKOS NOVELĖ PRISTATYTA APDOVANOJIMUI

Kanados rašytojo Antano Šileikos naujosios knygos-novelės *Buying on Time* pagrindinis herojus — lietuvis imigrantas, su savo šeima besikuriantis Toronte. Šeima visai stipriai pasitatyti namų ir, neturėdama pakankamai pinigų, šį darbą pradeda nuo rūšio, kuriame iš pradžių ir gyvena. Tėvas, šeimos galva, — stipraus charakterio, užsispyręs, taupus, religingas, ir trys jo augantys sūnūs sunkiai jį supranta. Nesistengdamas pritaipyti prie Kanados gyvenimo bei papročių, šeimos tėvas dažnai savo berniukams sukelia gėdą ir nemalonumų. Lai-kui bėgant, tėvas ir visa šeima pagaliau išmoka pirkti daiktus išsimokėjimui.

Toks šios angliška parašytos A. Šileikos knygos pagrindinis siužetas. Knygos ištraukos praėjusiais metais buvo skaitomos per SBC radiją. *Buying on Time* knygos autorius gyvena Toronte ir Humbler College dėsto anglų kalbą bei literatūrą. Naujoji autoriaus novelė pristatyta 1998 m. Stephen Leacock Medal for Humour apdovanojimui. Apdovanojimų komisijos pirmininkas Jean Dickson pabrėžė, kad 1998 m. konkursas įdomus tuo, jog medaliui už humoro pristatytai labai gerai žinomi autoriai: Paul Quarrington, Mordecai Richler, Carol Shields, Sandra Shamus ir Antanas Šileika. Šis apdovanojimas tikrai vertingas, nes humoras yra sunkiausiai perteikiamas literatūros žanras.

Be knygos *Buying on Time* (Porcupine's Quill, Inc. 68 Main Street, Erin, Ontario, Canada, NOB ITO), Antanas Šileika yra išleides ir knyga *Dinner at the End of the*

World (Mosaic Press, Oakville-Buffalo-London, 1994). Abi knygas galima įsigyti Toronto knygų parduotuvėse.

Linda Garastaitė-Šileikienė

GYVOSIOS ISTORIJOS PROGRAMA

Vilniuje, Signatarų namuose, buvo pristatyta Lietuvos istorikų ir Kultūros ministerijos parengta *Gyvosios istorijos programa: istorinė kultūra šiuolaikinės sąmonės formavimui*.

Pasak pagrindinio šios programos rengėjo, žinomo istoriko, Nacionalinės premijos laureato Alfredo Bumblausko, *Gyvosios istorijos programa* buvo sumanyta ruošiantis paminėti Lietuvos tūkstantmetį, kuris yra ne tik istorijos mokalo, bet ir lietuvių tautos istorinės sąmonės faktas. Šios programos svarbiausias tikslas — naudojant šiuolaikines informacijos priemones (įt. d. daktikos principus ugdyti autentišką mąstymą, kuris, atsisvelgdamas į istorinę praeitį, kurtų dabartinę kultūrą su perspektyva į ateitį.

Algimantas A. Naujokaitis

PRISIMINTAS KOMPOZITORIUS A. MIKULSKIS

Muz. Alfonsas Mikulskis.

Ona Mikulskienė, kanklių muzikos pedagogė, jau keleri metai gyvena Lietuvoje, kur tebeprisireiškia muzikinėje veikloje. Jos iniciatyva buvo paminėta jos vyro kompozitoriaus Alfonso Mikulskio 15 metų mirties sukaktis jo gimtinės Pušaloto bažnyčioje 1998 m. spalio 18 d. A. Mikulskio Mišias „Už kenciančią Lietuvą“ giedojo ansamblis „Lietuva“, dirigavo A. Krūnas.

Dabartiniu laiku Ona Mikulskienė yra susirūpinusi išleisti vyro kompozicijas, skirtingai jaunimui. Ona Mikulskienė yra labai dėkinga Leonui ir Danutei Petroniams, to leidinio mecenatams, kurie finansinę paramą leidiniui „Dainuojanti jaunystė“ jau yra įteikę. Taigi leidinio darbas vyksta visu tempu ir greitai laiku Lietuvos jaunimas juo galės pasinaudoti.

S. Sližys

PAGIRIAMASIS ŽODIS ŠVILPYNEI IR LIETUVIŠKAM JUNGTUKUI „JEIGU“

Penkiametis berniukas iš prie Biržų esančio Lyglaukių kaimo vienišio, prispaudęs nosikę prie lango stiklo, žiūri į po sniegu pasislėpusius laukus, matydamas žalią ar baltą drobulę suvystytą mišką, pievą, neperregimą tolumą. Nusibodus žiūrėti, iš lipnios, plastilino vadintos, medžiagos lipdo viską, ką vien vaiko vaizduotė gali padiktuoti.

Jeigu ne tas apsišarmojęs senelio trobos stiklas, vaikiška vienatvė, tai gal nebūtų pirmosios išdrožtos švilpynės ir prisiminimas apie ją seniai būtų išgaravęs iš medžio skulptoriaus Algirdo Petrauskos galvos.

Jeigu ne anoji dėmelė, tai gal nebūtų ir vėliau, jau keturiolikmečio vyruko pasidirdintinos gitaros.

Pirmas rimtas drožinys po švilpynės buvo iš pasakos parsiveistas kupriukas muzikantas. Pirmojo niekadoms niekam nepardavė ir nepadovanojo. Pasilikto namo globoje, kaip nebylus šilkininkas, žinąs ir saugąs drožėjo paslaptį: Algirdas tikėjo ir tebetiki pasakos nuostata — kas nusikriaustas — bus apdovanojamas.

Jeigu ne tobulai ribota sovietinė valdžia bei menams taikyta jos „kvankt“ sistema, neturėtume šiandien medžio prakalbintojo Algirdo Petrauskos. Anuomet Lietuvoje šiukštu nebuvo galima drožti, lipdyti, tapyti (net — matyti!) ką užsigėdus. Norėjusieji nors plyšelio laisvės ir savarankiškumo tautodailininkai privalejo dalyvauti tuomet vadintose zonišose parodose. Bet ir dalyvaus trijose zonišose, dar reikėjo respublikinės. O jei jau į tą patenkė — liaudies meistro vardas garantuotas. Algirdas tą vardą pelnė, išdroždamas astronomą Šmukštara (kaimo šviestolis, bet ir pajukos objektas, nes, išsigijęs teleskopą, išdrįš brautis į dangaus žvaigždynų

paslaptis). Algirdo rankos sukūrė skulptūrinį groteską be proporcijų. Nors drožimo būdas ir nebuvo liaudiškas, Šmukštara, — grynakraujis liaudies atstovas, padėjo Algirdui tapti pilnateisiu liaudies meistru. Savo darbų daugiau viešai nerodė, parodose nedalyvavo ir jų nesapnavo. Kolekcionierių nebuvo užmirštas, po jų apsilankymo dirbtuvėje, į kelią vis išlydėdavo savimi sušildytas, medžio širdimi plakti pradėjusias, skulptūras.

Jeigu ne pažintis su pranciškonu vienuoliu tėvu Stanislovu Dobrovolskiu, dar kažin kaip būtų susiklosčiusi naujai iškepto liaudies meistro kūrybinė biografija. Draugas nuvežė Algirdą į Paberžę, ten jis išėjo restauravimo darbų bažnyčiose pradžiūmokslį. Pradėta nuo barzdų, lazdų ir angelų sparnų, nueita iki originalių medžio skulptūrų, išraiškių stacijų Uliūnų bažnyčiai, ne-tradicinio altoriaus Nidoje.

Algirdas Petrauskas skulptūras drožia jau aštuoniolika metų.

Jei ne gerosios „babos“ (mociūtės, senelės, senolės...) vaikystėje sekto pasakos apie lydeką („man panorėjus, lydekai įsakius — tebutinė...“), Kaledų senį (įsidėmekime — Kaledų!), jos pačios kurtos savitos poemos, deklamuotos Algirdui ir medžiū draugijai, jeigu ne dar vaikystėje atrastas miškas, kažin, ar taip nuolankiai paklustų jo rankoms liepos pliauskas, be didesnio pasipriešinimo virstanti tuo, ką savyje sumano ar pamato skulptorius. Jei ne gyvybiškumu ir energija spinduliuojanti vaikystės senelė, supažindinusi su miško tylos muzika, šlamėjimu, šnaresiu ir šnibždesių prasme, tikriausiai iki šiol nebūtų supratęs, kuo žuolias skiriasi nuo liepos. Dabar pažįsta ne tik medžius, bet neklysdamas gali pasakyti, kur, kaip, kuris

Algirdas Petrauskas. Šv. Jurgis.

augęs. Vienišumo spalva ir kietumu pažymėtas palaukęs vėjauose svyravęs medis, o visai kitaip kalto paliestas atsilieps miškinis, tas, kurio šaknys giliai ir arti, o šakos tvirtai lyg rankomis susikibusios, susipynusios, viena kitą palaikancios.

Jeigu ne Jaunimo centro Čiurlionio galerijos direktorius Algimantas Janušas, apie panevėžietį medžio skulptorių Čikagos visuomenės, šlamėjimų, šnaresiu ir šnibždesių prasme, tikriausiai iki šiol nebūtų supratęs, kuo žuolias skiriasi nuo liepos. Dabar pažįsta ne tik medžius, bet neklysdamas gali pasakyti, kur, kaip, kuris

Algirdo Petrauskos skulptūros išraiškingos, gyvos, pasižymincios jėga, patrauklios. Jausmų gama atsispindi skulptūrų veiduose, kai kurie kuriniai skulptoriaus noru sušildyti švelnia ironija. Talantą ir patirtį rodant, šventųjų skulptūras išduoda su-rastose netikėtose detalėse. Šv. Povilas, buvęs karžygys, įtikėjęs Kristaus mokslu, metęs karines užmačias, tampa apaštalu. Algirdo skulptūroje jis glaudžia prie širdies knygą, bet ir kardas matyti visu ilgumu. Slibiną tramdantis šv. Jurgis įdomus ne tik apžiūrintiems. Autoriui buvo nelengva, bet įdomu: „Ne arklį, ne gegutę, ne šunį, o drakoną turėjau sukurti. Anotomiškai jis niekur nepavaizduotas, o gamtoje atitiktas nėra“.

Jeigu ne Lietuvos dailės muziejaus direktorės Dalios Šlenienės svetingumas, tai Algirdo medžio skulptūras nebūtų vasario pabaigoje ir kovo pradžioje džiuginusios Lemonto apylinkių meno mylėtojų.

Jeigu ne Lietuvos kunigų delegacijos kelionė į Lenkiją, tai Algirdo portretinė skulptūra „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“ būtų pasilikusi Lietuvoje. Dabar ši skulptūra yra Vatikane, — ši Algirdo

darbą kunigai padovanojo, tuomet Lenkijoje besilankančiam popiežiui Jonui Pauliui II.

Medžio skulptoriaus amatą įvaldžiusiųjų tarpe sklendo baisokas teiginys — esi prastas stalius, jei visai pirštai sveiki. Geri, tobulumo pasiekę drožėjai, neturi dviejų, kartais trijų pirštų. Algirdas save dar vis laiko pradžiamokslu, iki šiol praradusiu tik vieną. 1988-aisiais iškūto šaklės, gydytojai gražiai suadė, bet tuomet buvo susirgęs stipriu potraukiu keliauti ir vienuolikos siūlių išardymą atliko Uzbekijos gydytojai. Su pirštinėmis prie besisukančių prietaisų negalima dirbti, akinių nepripažįsta. Kiti dirba prie stalo arba ant stovo, o Algirdas — ant kelių. Ekspresyvisis meistras buvo nusipjovęs ausį (galima tik įsivaizduoti tą rankos mostą!). O kiek gerų kelių supjaustyta!

Kaip ateina įkvėpimas, la-koniškai pasakoja pats skulptorius: „Vartai, vartai, pakelė, padėdi medžio gabalą, surūkai cigarete, išgeri kavos, dar pakartoji, paskambini, gal nueini į parduotuvę 'ko nors', bet kai pratrūksta! Šv. Petras užgimė per netikėtina trumpą laiką — 4 dienas, o 'Drakonas' — per 100 valandų“.

Ar įmanomos pataisos už-džio skulptūrų paroda veikia Lisle miestely esančioje Benediktinų kolegijoje. Jeigu prasilensite su juo ir ten, no-tris skulptūras pamatyti, teks Algirdo paieškoti, — jo planuose esama ir daugiau

ATVYKSTA ANSAMBLIS „KANKLĖS“

Balandžio mėnesio antroje pusėje sulauksime kultūrinio suvenyro iš mūsų mylimos tėvynės — Lietuvos Dailės muziejaus ansamblio „Kanklės“. Praėjus trejiems metams po sėkmingų gastrolijų JAV-se, ansamblis grįžta su nauju, spalvingu, kruopščiai tobulinamu repertuaru. Ketvirtą savaitę užtruksiančių „Kanklės“ koncertus Waterburyje (bal. 16), New Havenen (bal. 17), New Yorke (bal. 18 d.) Putname (bal. 21), Kearny, NJ (bal. 23 d.), Philadelphijoje (bal. 24-25 d.), Washingtone, D.C. (bal. 29 d.), Baltimorėje (bal. 30 d.), Detroite (geguž. 2 d.), Lemonte (geguž. 7 d.) ir Čikagoje (geguž. 8 d.).

Ansamblis „Kanklės“ yra il-gus metus brandintas profesionalus muzikinis vienetas. Jo ištakos — nuo 1971 metų gyvuojantis kanklių trio, su-rengęs daugiau kaip 600 kon-certų Lietuvoje ir užsienio kraštuose. 1992 m. Lietuvos Muzikos akademijos docentės Linos Naikelienės iniciatyva persiorganizuota į šešių as-menų ansamblį „Kanklės“, spėjusį surengti per 300 kon-certų Lietuvoje ir užsienyje. Ansamblio pagrindas: trys koncertinės kanklės, dvi aukštosios birbynės ir daini-ninkė. Ansamblio repertuaras — išpūdingas lietuvių muzi-ko spektras: nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. „Kanklės“ senąjį instrumentinį folk-lorą atlieka senovinėmis kan-

klėmis, skudučiais, diatoninė-mis birbynėmis, lumzdeliais, Sekminių rageliais, ožra-giais, o specialiai ansamblui parašytus kompozitorių kūri-nius — koncertiniais instru-mentais. Ansamblio vadovės L.Naikelienės įsitikinimu, au-tentiški liaudies instrumentai turi savo repertuarą, koncer-tiniai — savo. Jie vieni ki-tiems netrukdo. Ji ne kiek ne-abejoja patobulintų liaudies instrumentų privalumais. Tad ir ansamblio repertuare muzi-ko spektras nuo „Dzukų pol-koš“ iki B. Dvariono operos *Dalia*, iki kompozitorių J. Juo-zapaičio, V. Mikalauško, A. Lapinsko, V. Bartulio, J. Tal-lat-Kelpšos, J. Pauliko, J. Ta-mulionio, A. Bražinsko kūry-bos.

Ansamblio sudėtyje kartu su ansamblio vadove kan-kluoja Virginija Alenskienė, Aušra Juškevičienė, birbynės ir lumzdelius pučia Kastytis Mikiška ir Eugenijus Čiplys. Ansamblio „Kanklės“ solistė Aušrinė Stundytė — garsios operos solistės Irenos Milkevičiūtės mokinė. Visi šeši an-samblio nariai yra Lietuvos Muzikos akademijos auklėti-niai.

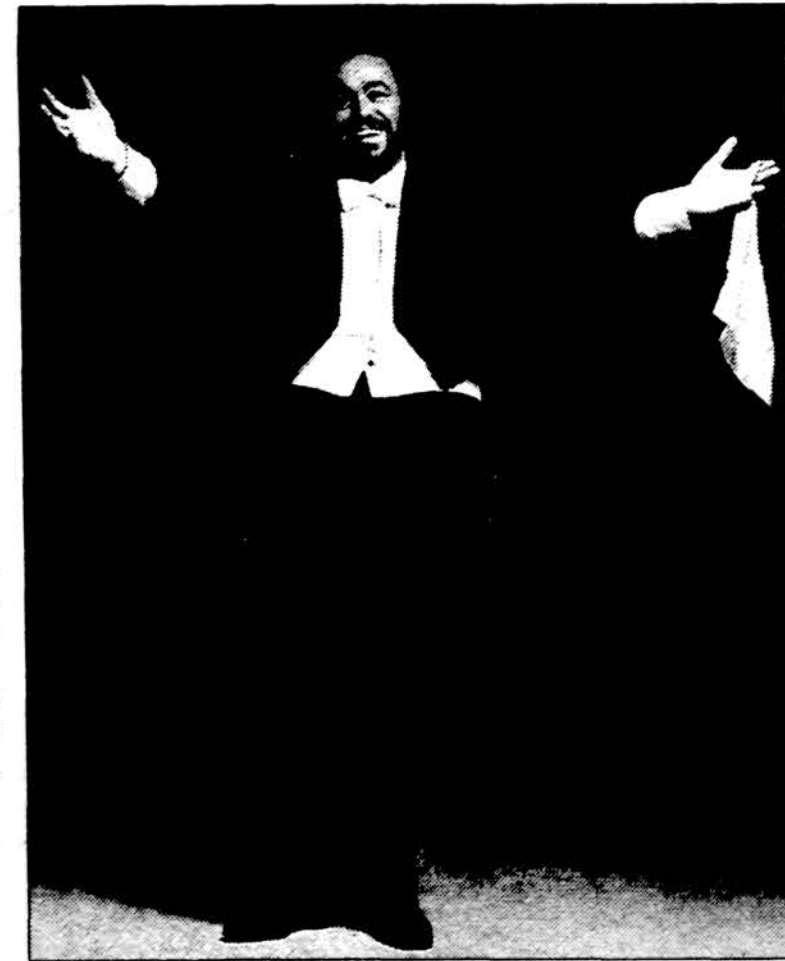
Nuo įsikūrimo 1992 metais ansamblis, garsindamas Lie-tuvos vardą, yra koncertavęs Šveicarijoje (1992, 1997, 1998 — išpūdingas lietuvių muzi-ko spektras: nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. „Kanklės“ senąjį instrumentinį folk-lorą atlieka senovinėmis kan-

Lietuvos miestuose bei rajo-nuose koncertus organizuoja Lietuvos Muzikų draugija. 1996 m. „Kanklės“, gastroliuo-damos JAV, surengė 18 kon-certų vienuolikoje miestų. Tuo metu pasirodė per Illinois universiteto Čikagoje rektoriaus priėmimą, koncertuota Nebraskos universitete Oma-hoje, rasta laiko koncertuoti ir Čikagos aukštesniosios liti-uainistinės mokyklos jaunimui.

Ansamblio „Kanklės“ vieš-nąją JAV-se iniciavo Šv. An-driejaus lietuvių parapijos Philadelphijoje administrato-rius kun. Petras Burkauskas. 1996 m. išgirdęs ansamblio koncertą Philadelphijoje, jis ryžosi ansamblį pakviesti į š. m. balandžio 24-25 d. įvyk-siančias parapijos įkūrimo 75 metų ir kun. Burkauskos 20-ties metų kunigystės jubilee-jaus iškilmes. O pasikvietęs iš Lietuvos reprezentacinį meno vienatę, negi tenkinsies vien koncertais Philadelphijoje! Jubiliejinio komiteto vicepir-mininkei Romai Krušinskienei pavyko suorganizuoti ap-silankymą su koncertu vienuo-likoje vietovių. Koncertus or-ganizuojant, daug talkino JAV LB Kultūros tarybos pir-mininke Marija Remienė ir Lietuvos fondas, sudaryda-mas galimybę ansamblui „Kanklės“ aplankyti ir lietu-viais ne taip jau gausius telki-nius. Lietuvių fondai ir kon-certų rengėjams mūsų telki-nuose priklauso visų padėka ir parama.

Algimantas S. Gečys

TRISDEŠIMT METŲ SU METROPOLITAN OPERA

Luciano Pavarotti.

Praėjusieji metai vieninte-liam, sau lygaus neturinciam tenorui Luciano Pavarotti bu-vo pažymėti ypatingu simbo-liu: tai 30-ties metų sukaktis nuo to laiko, kada jis *La Bo-heme* (G. Puccini) operoje, at-likdamas Rudolfo vaidmenį, pirmą kartą pasirodė Metro-politan („MET“) operos New Yorke scenoje. Per tą 30-ties metų laikotarpį su „MET“, at-likdamas 16-koje skirtingų operų pagrindinius tenoro vaidmenis, dainavo apie 160 kartų!

L. Pavarotti gimė 1935 m. (kai kurie šaltiniai nurodo kitus metus), Modina, Italijoje. Bal-kelionių po Ameriką.

Tik pasakyk, Algirdai, ar išsaugojai tą vaikišką švilpy-nę, o jei taip, tai kur galėtu-me ją pamatyti?

Aldona Jurkutė

girdėjo milijonai žmonių. Praėjusiais metais, ir dar anksčiau, pasitaikydavo, kad numatytame operos spektaklyje Pavarotti nepasirodydavo. Buvo pradėta spėlioti ir nuogastauti, kad kažkas negerai bus atsitikę su jo balsu. Bet jis nuramino ir prašė neskubėti su spėliojimais. Jis nuo scenos nužengė dar nesirengęs. Tik pažvelkite į mano tėvą, sako Pavarotti, jam jau 87 metai, bet jis dar vis tebegieda bažnyčios chore. Nepamirškite, kad jis esąs jo sūnus! Paskuti-niu laiku jo balsui įtakos tu-rėję vaistai, kuriuos jam gydy-tojas yra pirašęs dėl pada-rytų kelio ir klubo operacijų.

Trečiadienį, kovo 31 d., su-kaktuvininkui tenorui Lucia-no Pavarotti „MET“ operos rūmuose rengiamas „Luciano Pavarotti 30 th. Anniversary gala“ pagerbimas. Tą dieną, 8 val. vakare (rytinio pakraščio laiku), bus stoma po vieną veiksmą iš trijų, pačių L. Pa-varotti mėgstamiausių operų: II veiksmas iš *L'Elisir d'Amo-re* (Gaetano Donizetti), III veiksmas iš *La Boheme* (Giacomo Puccini) ir IV veiksmas iš *Aida* (Giuseppe Verdi).

Tuose trijuose operų veiks-muose pagrindinius tenoro vaidmenis atliks pats jubilia-tas Luciano Pavarotti. Dirig-uos „MET“ operos meno ve-dėjas James Levine.

Tas pastatymas minėtą die-ną ir valandą, per PBS TV bus matomas visame Šiaurės Amerikos žemyne (New Yorke kanalas 13, Čikagoje — 11).

P. Palys

BAŽNYTINĖS MUZIKOS KONKURSAI

Vilniaus Arkikatedra bazili-ka, sostinės savivaldybė, Lie-tuvos liaudies kultūros cen-tras ir Lietuvos Muzikos aka-demija surengė bažnytinės (re-liginės) muzikos konkursą. Pirmąsias premijos už chorinę muziką pelnė kompozitoriai Leonidas Abarius, Saulius Jonkus ir Gediminas Purlys.

Algirdas Petrauskas. Šv. Kristoforas.

Lietuviškos knygos

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Tris dienas Lietuvos parodų centre Vilniuje veikė Tarptautinė Baltijos šalių knygų mugė. Tai pirmoji tokia mugė Lietuvoje. Ji vyksta kas dveji metai paeiliui vienoje iš Baltijos valstybių sostinių.

Mugėje buvo eksponuojamos per du pastaruosius metus išleistos knygos. Dalyvavo ne tik Lietuvos, Latvijos, Estijos, bet ir leidėjai bei prekybininkai iš Vokietijos, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Kanados, Lenkijos ir kitų šalių. Tad parodoje buvo marga knygų jūra. Mugės atidarymo programa surengtoje spaudos konferencijoje Lietuvos Knygų leidybos draugijos prezidentas V. Akelis pasakė, kad, jeigu visas surikiuotume į eilę, tai lentynų nusistiegtų du kilometrus. Manė džiugino sausakimšos mugės salės, gausybė lankytojų. Pagalvojau, kad susidomėjimas knyga tebėra didelis, ją mėgstantys žmonės, anot lietuviško posakio, prie jų puolė, kaip prie cukraus.

Daugiau kaip pusė mugės dalyvių — Lietuvos leidyklos. O jų gausybė — priskaiciuojama arti šešių šimtų. Mugėje savo stendus turėjo 80 stambiausių ir stipriausių leidyklų, o taip pat visuomeninių ir kitokių organizacijų — leidybą remiantis Atviros Lietuvos fondas, Lietuvių kalbos, literatūros ir tautosakos institutai, Lietuvos knygų Prekybos sąjunga, spaustuvės, knygynai. Leidybą asociacijos prezidentas V. Akelis, kiti mugės rengėjai išskaitė keletą populiariausių, prestižiškiausių Lietuvos leidyklų. Sumanios, energingos, abipusiai naudingos ryšius su autoriais ir vertėjais mokančios palaikyti direktorės Lolitos Varanavičienės vadovaujama leidykla „Tyto Alba“ leidžia gerai perkamas, įdomias lietuvių autorių, bet daugiausiai užsienio grožinės literatūros vertines knygas. „Alma Littera“ — universali leidykla, taip pat leidžianti daug įvairios vertinės literatūros ir turinti nemažą tarptautinės kooperacijos patirtį. Vien ši leidykla pernai išleido 222 knygas. Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla yra pagrindinė lietuvių grožinės literatūros leidykla, leidžianti ir užsienio autorių kūrinius, turinčius išliekamą meninę vertę. Jos konkurentė — „Vagos“ leidykla. „Šviesos“ leidykla yra didžiausia vadovėlių ir kitų mokykloms reikalingos literatūros pateikėja. Mokslinę literatūrą, enciklopedijas tarp jų JAV lietuviai ir visa serija *Pasaulio lietuviai* rengia ir leidžia Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Pernai 75 geras knygas išleido leidykla „Baltos lankos“. O iš viso Lietuvos leidyklos pernai išleido 4,000 pavadinimų knygų.

Kai Leidybų asociacijos prezidento V. Akelio paklausa, kokios leidyklos išleisdžia daugiausiai egzodo rašytojų knygų, jis atsakė, kad daugelis, bet gausiausiai — Rašytojų sąjungos „Vagos“, „Baltų lankų“ leidyklos. Išleidybos rašytojų knygas leidžia ir periferijos leidyklos. Antai pernai „Klaipėdos ryto“ leidykla išleido Alės Rutos romaną *Skamba toluoj*. Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas pasidžiaugė, kad Lietuvoje jau išleistos kone visos svarbiausios egzodo literatūros knygos. Leidykla „Baltos lankos“ leidžia visus svarbiausius V. Kavolio veikalus, A. Nykos-Niliūno, J. Meko knygas.

Parodoje vyko seminarai, diskusijos, naujų knygų pristatymai, susitikimai su rašytojais. *Draugo* skaitytojams turbūt bus įdomu, kas buvo kalbama seminare ir diskusijose, skirtose šiaandieninei Lietuvos knygų leidybai, jų rinkai, autorių teisėms.

Knygų leidybą draugijos prezidentas V. Akelis sakė, kad per pastaruosius porą metų Lietuvoje leidyklos padėtis iš esmės pasikeitė. Leidėjai jau pramoko orientuotis, susigaudyti knygų rinkoje, leisti pirkejams patrauklius, geros poligrafines kokybes leidinius. Anksčiau dominavusios „Vagos“, „Minties“, „Mokslo ir enciklopedijų“, „Vyčio“ leidyklos užleido vietą privačioms, sugebančioms rasti naujų, lankstesnių veiklos formų, leidybos kryptį, derinančioms rimtos, mokslinės literatūros leidybą su komercine literatūra. Dabar Lietuvos leidyklos jau beveik pasidalinusias knygų rinką. Geriausiai vertėsi „Alma Littera“, „Vaga“, „Tyto alba“, „Prada“, „Baltos lankos“, sugebančios kokybiškai leisti įvairią literatūrą, bendradarbiauti su garsiomis užsienio leidyklomis ir autoriais. Leidėjai teigia, kad šiuo metu leidyklų konkurencija vis dėlto yra aštri ir jau pasiekė kulminaciją. Spėjama, kad jau šiemet prasidės mažesnių, silpnesnių leidyklų bankrotas. Norėdamas to išvengti, dalis smulkesnių leidyklų netrukus pradėsiančios jungtis į didesnius darinius.

Seminare pažymėta, kad šiemet gana smarkiai išaugo ir Lietuvos leidyklų konkurencija tarptautinėje knygų rinkoje. Vienos knygos išleidimo teisių kaina išaugo net 4 kartus.

Lietuvos leidyklas kol kas gelbsti užsienio leidybos stebintis lietuvių pomėgis skaityti dideles, storas knygas. Vis dėlto aršiu knygų priešu tapo televizija. Kultūros ir meno instituto surengta apklausa parodė, kad net 42 nuosimčiai Lietuvos gyventojų daugiausiai dėmesio ir laisvalaikio skiria ne knygoms, o televizijos žiūrėjimui. Apklauso duomenimis, literatūra nesidomi 20 nuosimčių gyventojų. Ma-

Bendras Baltijos valstybių knygų mugės vaizdas. Nuotr. Algimanto Žiziūno

noma, kad šie skaičiai ateityje dar labiau didės, nes dabartiniai paaugliai auga ne domėdamiesi literatūra, o televizija, kompiuteriais ir diskotekomis. Todėl perkama mažiau knygų, mažėja jų tiražai. Jei dar pernai vidutinis knygos tiražas siekė 5,000, tai dabar — jau tik 3,000 egzempliorių. Šviečiamosios literatūros vidutinis tiražas nukrito iki 1,500 egz. Lietuvių rašytojų prozos kūrinių leidžiami 1 ar 2 tukstančių egz. tiražų, o poezijos knygų tiražai retai pasiekia tukstantį. Pirkėjus varžo ir didėjančios knygų kainos. Bet leidėjai mano, kad jos dar per mažos ir nepadengia parengimo ir spausdinimo kaštų. Nors per pastaruosius porą metų knygų kainos gerokai padidėjo ir vidutiniškai siekia 15 litų, bet jos dar neprišlygsta pasaulinėms kainoms.

Keičiasi ir knygų paklausa. Jei prieš porą metų Lietuvoje dar buvo paklausa meilės romanai, gausiai iliustruotos menkavertės knygelės vaikams, tai dabar pirkejai jau mieliau renkami vertingą grožinę literatūrą, šviečiamojai ir pažintinio pobūdžio leidinius. Bet tai nereiškia, kad knygų leidimas pelningas. Leidybą apskaitė, 90 nuosimčių lietuvių rašytojų kūrinių yra nepelningi, o poezijos leidiniai beveik be išimčių yra nuostolingi. Dar gerai, kad lietuvių, tarp jų ir nemažą dalį išsivijusių autorių knygų finansškai remia (dotuoja) valstybė. Vien pernai iš valstybės biudžeto buvo skirta 4,5 milijono litų, paremti 258 leidiniai.

Keičiasi ir knygų paklausa. Jei prieš porą metų Lietuvoje dar buvo paklausa meilės romanai, gausiai iliustruotos menkavertės knygelės vaikams, tai dabar pirkejai jau mieliau renkami vertingą grožinę literatūrą, šviečiamojai ir pažintinio pobūdžio leidinius. Bet tai nereiškia, kad knygų leidimas pelningas. Leidybą apskaitė, 90 nuosimčių lietuvių rašytojų kūrinių yra nepelningi, o poezijos leidiniai beveik be išimčių yra nuostolingi. Dar gerai, kad lietuvių, tarp jų ir nemažą dalį išsivijusių autorių knygų finansškai remia (dotuoja) valstybė. Vien pernai iš valstybės biudžeto buvo skirta 4,5 milijono litų, paremti 258 leidiniai.

Pastaraisiais metais didėja intelektualinio romano paklausa, populiarus pažintinio pobūdžio, šviečiamosios ir mokomosios knygos, iškilų, garsių asmenybių atsiminimai. Laukiama, kol Lietuvoje bus išleisti A. Nykos-Niliūno *Dienoraščio fragmentai*, Jono Meko lietuviškųjų dienoraščių knyga. Juntamas poreikis dokumentinei prozai, knygoms vaikams. Pastaraisiais metais aktyviai pradėta leisti neblogai perkama modernioji pasaulio literatūra. Lietuvoje ypač populiarūs anglosaksų literatūra, tačiau daugėja ir skandinavų, prancūzų, vokiečių rašytojų lietuvių kalba išverstų kūrinių pirkėjų.

Iki praėjusių metų pabaigos Lietuvoje nebuvo institucijos, kuri rūpintųsi lietuvių literatūros sklaidimu užsienyje. Pernai grupė privačių leidybų kartu su Kultūros ministerija įkūrė viešąją įstaigą „Lietuviškos knygos“, kuri ėmė rūpintis tuo reikalu, skatinti lietuvių, suprantama ir egzodo, literatūros vertimais ir kitas kalbas. Iki šiol tai sekėsi ne kaip. Pernai anglų ir prancūzų kalbomis buvo išleista tik pora lietuvių poezijos antologijų. Dabar reikalai lyg ir gerėja. Lietuvių autorių J. Ivanauskaitės ir A. Puklevičiaus knygas pradėjo leisti lietuvių leidyklos, kai kuriais mūsų autoriais susidomėjo ir lenkų leidėjai. Džiugu, kad leidykla „Tyto alba“, viena iš viešosios įstaigos „Lietuviška knyga“ steigimo iniciatorių, versti lietuvių literatūrą į anglų kalbą pasitelkia išsivijusių lietuvių. Užpernai ši leidykla 1,000 egz. tiražų anglų kalba išleido Laimos Sruoginytės pa-

rengtą ir nemažą dalį jos pačios išverstos lietuvių, tarp jų ir egzodo, rašytojų prozos ir poezijos antologiją *Lithuania: In Her Own Words*. Pasiūsta į Ameriką, ši knyga susilaukė atsiliepiamų, bent iš autorių Jonas Mekas, kurio poetinės prozos kūrinius *Vilkas* (The Wolf) išspaudintas šioje antologijoje, šių eilučių autoriui iš New Yorko rašė, kad Laima Sruoginytė savo žodyje apie jį rašė, esą *Vilkas* yra pirmasis Jono Meko prozos eksperimentas, parašytas angliškai. „Kodėl ji negalėjo paklausti manęs? Aš *Vilką* parašiau lietuviškai! O tik vėliau ji pats išverčiau į anglų kalbą. Bet Laima, kaip ir labai daug kitų Lietuvoje, galvoja, kad ji geriau viską žino už paties autorius“, — rašė J. Mekas. Kad jis neperdeda, rodo ir B. Pukelevičiūtės, K. Barėno knygų išraiškos, autorių teksto nepaisymas, nesitarimas su jais kai kuriose Lietuvos leidyklose.

Leidybą draugijos prezidentas V. Akelis mugės seminare pripažino, kad mūsų leidyklose iš tiesų dar jaučiama

ryšių su autoriais, tikslios informacijos stoka. Bandydama įveikti šią problemą, M. Mažvydo Nacionalinė biblioteka, padedant Europos Tarybai, pradės leisti katalogą *Books in Print*. Yra sutarta leisti šio katalogo lietuvišką versiją knygų vidaus rinkai ir užsieniui. Katalogas bus leidžiamas CD-ROM pavidalu.

Knygų leidybai, rinkai ir paklausai skirtame seminare Rašytojų sąjungos pirmininkas, kartu esantis ir Autorių teisių gynimo sąjungos prezidentas V. Sventickas, be kita ko, pasakė, kad leidėjams, keitinantiems leisti lietuvių rašytojų knygas kitose šalyse, tebus žinoma, kad lietuvių tikriausiai nebus plėšikai.

„Todėl, kad jie sukandę dantis apsirato su labai kukliais honorarais, kuriuos gauna iš Lietuvos leidybų, — kalbėjo V. Sventickas. — Jeigu poetas už normalų rinkinį gauna, skaičiuojant doleriais, 500 — tai jau neblogai. Romanistas susitaiko gauti 1,000... Kur kas geresnius honorarus gauna labai populiarūs autoriai — tie, kurių knygos išleista dideliais tiražais, kartojamos, palydimos skandalų arba intriguojančių biografinių žinių. Tai, pavyzdžiui, R. Gavelis, J. Ivanauskaitė, J. Kunčinas, J. Erlickas, E. Malukas, E. Kalėda, A. Pukelevičius... Pabrėžtina, kad šis autorių sąrašas labai margas, aprėpiantis ir geros prabos literatūrą, ir patrauklų pasiskaitymą“.

Seminare tas pats čia paminėtas rašytojas R. Gavelis nusiskundė vargana dabartinės Lietuvos plunksnos brolių padėtimi. „Šiandien net talentingiausi ir populiarūs rašytojai privalo turėti kitą užsiėmimą pragyvenimui. Tai nėra gerai. Rašytojas grynuolis turėtų turėti daugiau laiko profesionaliam dalykam. Deja, toks tikrasis profesionalas Lietuvoje šiandien neprasiimtinų. Šimtadario kokybė visuomet šiek tiek menkesnė. Deja, lietuviška tikrovė profesionalinės literatūros kokybės nereikalauja ir negerbia“. R. Gavelis metė ir kitą akmenuką į leidybą ir knygų prekybą: „Knygų prekybos sistema labiausiai atsilieka. Kol kas knygynų sistema neveikia lietuvių rašytojų naudai. Išleidžiamų verstinių knygų gausa tokia, kad visiškai užgožia vietinę literatūrą. Jokios prekiamos sistemos, pakreiptos lietuvių rašytojų naudai, niekas neorganizuoja“. Tarsi paremdamas J. Meko, B. Pukelevičiūtės priekaitus leidykloms ir knygų rengėjams, redaktoriams, autorių teisių sergėtojams, R. Gavelis dar pridūrė, kad iš tiesų visai mažai kas tegali ir tenori dirbti su gyvu autorium.

Pritardamas šioms mintims, Autorių teisių gynimo

asociacijos prezidentas V. Sventickas seminare kalbėjo, kad rašytojų, kitų menų organizacijos dabar siekia, kad skurstantiems kūrėjams ateitų į pagalbą šiuo metu Seime svarstomas naujas Autorių teisių įstatymas. Į jo projektą atkakliai spraudžiamos dvi svarbios pozicijos: kad atsiarstų reprografijos (kopijavimo būdu dauginamų kūrinių) mokesčiai ir mokesčiai už knygų naudojimą bibliotekose. V. Sventickas taip pat priminė, kad šiemet Lietuvoje pradės veikti Kultūros ir sporto rėmimo fondas. Jo lėšas sudarys 2 nuosimčiai įplaukų iš akcizo mokesčio už alkoholinius gėrimus ir tabako gaminius. Pusė šio fondo sukauptų lėšų bus skiriama kultūrai, taigi ir knygų leidybai remti, bet visų pirma lietuvių kultūros sklaidimui pasaulyje, lietuvių literatūros vertėjų rengimui.

Knygų mugėje buvo daug kitų įdomių, išimintinių renginių ir susitikimų. Paminėsiu tik kai kurias.

Daug žmonių sutraukė apdovanojimų įteikimas respublikinio ir gražiausių Baltijos valstybių knygų leidybų ir dailininkų konkurso nugalėtojų apdovanojimas. Pretendentų į premijas ir diplomus buvo nemažai — 35 Lietuvos leidyklos ir 160 jų išleisčių knygų. Konkurso komisijos pirmininkas dailininkas E. Leonavičius paskelbė nugalėtojus, o kultūros ministras S. Šaltenis įteikė apdovanojimus.

Pirmoji premija už Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto leidyklos išleisčių knygą *Brevitas Ornata* (Mažosios Lietuvos literatūros formos 16-17 amžiaus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose) paskirta dailininkui S. Chlebinskui. Šis dailininkas pelnė ir antrąją premiją bei diplomą už „Vagos“ leidyklos skoningai išleisčių knygą *Lietuva medaliuose*. Trečioji premija už Vilniaus Dailės akademijos leidyklos išleisčių knygą *16-18 amžių knygų grafika: herbai senosiuose Lietuvių spaudiniuose* atiteko dailininkui A. Žvilniui. Atviros Lietuvos fondo premija paskirta dailininkui V. Kuraitiui už „Baltų lankų“ leidyklos išleisčių M. Matuškaitės mokslinę knygą *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, o dailininkams D. Paškevičiui ir J. Zovei — už

leidyklos „Gimtas žodis“ išleisčių mokyklinę knygą *Mokomės lietuvių kalbos*. Pasikatinamąsias premijas pelnė keletos knygų dailininkai, leidyklos ir spaustuvės. Tarp jų — S. Gedos *Valkataujantis katinas* (dailininkas R. Orantas, Rašytojų sąjungos leidykla), J. Strielkono poezijos rinktinė *Tamsos varpai, šviesos varpai* (dailininkas A. Žvilnius, Rašytojų sąjungos leidykla), I. Kostkevičienės knyga *Viktoras Petravičius* (vėlgis — dailininkas A. Žvilnius, R. Paknio leidykla), *Balys Buračas* (dailininkas E. Karpavičius, „Baltų lankų“ leidykla), L. Jakimavičiaus ir M. Šnipo knyga *Duosenos* (leidybos centras „Ciklonas“).

Visos premijuotos knygos dalyvavo Baltijos kraštų knygų meno konkurse ir daugelis jų vėl pelnė jau tarptautinius apdovanojimus. Mano galva, jie tikrai pelnytų. Apejęs, apžvelgęs Latvijos, Estijos, Lenkijos, Vokietijos, kitų šalių knygų stendus, įsitikinau, kad lietuviškos knygos, jų apipavidalinimas nė kiek ne blogesnis, o netgi gražesnis, patrauklesnis už užsieniui leidyklų išleisčių.

Mugėje g kas prisipirko knygų, nes pasirodė, čia jos buvo gerokai pigesnės negu knygynuose. Pirkėjų ypač buvo apgultas „Vagos“ leidyklos mugėje veikęs knygynėlis. Šiaip ne taip prisibrovęs prie prekystalio, nusipirkau šios leidyklos išleisčių Eglės Juodvalkės eileraščio knygą *Mnemosinės vėrinys*. Pardavėja pasakė, kad vos suspėjau — po manęs buvo likusi tik viena dar nenupirkta E. Juodvalkės knyga.

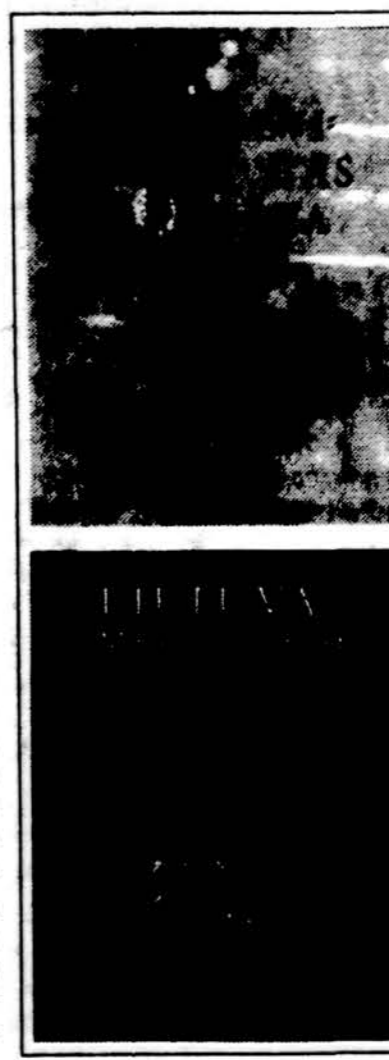
Daug žiūrovų sutraukė tai Vilniuje, tai Tibete gyvenančios populiarios rašytojos Jurgos Ivanauskaitės nuotraukų paroda. Tomis nuotraukomis ji iliustruoja savo knygas. Mugėje rodytos J. Ivanauskaitės nuotraukos — apie Kinijos okupaciją, išskankintą ir išniekintą Tibetą, bet nesunaikinamą šios šalies žmonių tikėjimą. Savo parodą J. Ivanauskaitė taip komentavo: „Nesiu profesionali fotografe, todėl dažniausiai pamirštu apie nuotraukos kompoziciją ar meniškumą, o tiesiog stengiuosi užfiksuoti tai, kas man asmeniškai simbolizuoja ribą tarp dviejų tikrovių — kasdienės ir magiškosios! Nuotraukose — tibietičių šventyklų durys, ilgi, haliucinogeniškai ryškių spalvų koridoriai, šviesos salos tamsiuose griuvančių vienuolynų labirintuose, atsiskyrėlių būstai, žmonių, bet ne dvasių pamirštus vienuolyno kampelius...“

Mugėje įvyko gausūs susitikimai su naujų knygų autoriais. Dalyvaujant iš JAV atvykusiam Tomui Venclovai, buvo pristatyta mugės išvakarėse „Baltų lankų“ leidyklos išleista jo naujausia eileraščių rinktinė. Į mugę atvyko ir Kubos diktatoriaus F. Castro dukte Alina Fernandez, dalyvavusi „Tyto Alba“ leidyklos tik ką išleistos ir lietuvių kalba išverstos knygos *Alina. Dukros prisiminimai* pristatyme. Ši knyga — tai Alinos Fernandez nuoprendis tėvui, jo režimui ir valstybei, jos žmones nualinusiai Kubos komunistinei revoliucijai.

Mugės lankytojai, knygų mylėtojai susitiko su poetais ir vertėjais A. Gailium, L. Katkum ir rašytoja J. Ivanauskaitė. 2000-aisiais metais jie kartu su 130-čia rašytojų iš 45 Europos valstybių Literatūros traukiniu leis į kelionę po Europą, susipažins su jos kultūrine erdve.

Į mugę atvykusi Kubos diktatoriaus Castro dukte Alina Fernandez autografuoja savo knygą *Alina*. Nuotr. Algimanto Žiziūno

Dvi gražiausios, mugės diplomais apdovanotos, knygos.